מנין למצורע בימי ספורו שמטמא אדם. פסיטא לן דמטמא כדתנן בריש מס׳ כלים (פ״ל מ״ח) אבות הטומאות הסרץ וסכבת זרע (ה) ונבלה וטמא מת ומצורע בימי ספורו כו׳ הרי אלו מטמאין אדם וכלים במגע וכלי חרס באויר ולכך בעי מנלן דמטמא דהא כתיב ורחץ במים וטהר משמע דבאותה טבילה נטהר: **דהא** הסיט נבלה מטמא בגדים ואינו מטמא אדם. (ו) ולא משום דטומאה בחבורין שאני. פ״ה דאינו מטמא אלא בגדים שהוא לבוש וקשה לריב״ם דבאורת כהנים פ׳ ויהי ביום השמיני (ז) מרבה שמטמא אפילו כלים (ח) (בחבורים) אע״ג דלא שייך בהו לבישה ואינו ממעט מבגדיו אלא אדם וכלי חרס שנוגע בהן אלא ודאי מטמא בגדים בשעה שמסיט אפילו אין לבוש בהן וכן משמע מדקאמר אלא מעתה סרץ דמטמא אדם מנלן לאו משום דמטמא בגדים מטמא אדם אם כן אי מטמא בגדים בגדים מטמא אדם שהוא לבוש אי קרי חבורים בגדים שהוא לבוש מאי פריך מסרץ דלא שייך ביה לבישה הסט ודאי ליפיגן אדם מבגדים ונראה לריב״ם דלא גרס (ט) בחבורים אלא הכי גרס ודילמא טומאת בגדים שאני תדע דהא מסיט נבלה דמטמא בגדים ואינו מטמא אדם אם כן אי מטמא בגדים ולא גרסינן מ״ט ולא משום דטומאה בחבורים שאני דלא מהדר אלא שיש חילוק בין טומאת בגדים לטומאת אדם וכן משמע דאיהו גופיה לא קא מיבעיא ליה אם מטמא בגדים וכלים במגע אלא אאדם בעי:

אתיא אימיה וקא בביא קמיה. פרי״ח דהיינו אימיה דרב אחדבוי ולדיליה קרי עולא משגש אורחא דאימיה שגרס לאמו להמצוות לפני רב ששת והיא היתה מעיקרו של רב ששת לכך (י) אמר חזי הני חדיי דמלית מיגייהו: **מה** ביכום בגדים האמור בימי חלוטו כו׳. בכמה דברים חמור ימי חלוטו מימי ספורו ולא גמר מהיקשא והיינו טעמא משום דלגמרי לא מצי למגמר דהא כתב וטהר דמשמע דנטהר מכמו שהיה מתחלה אלא דוקא להך מילתא גמרי לפי שהן שוין לאין אדם וכלים מקבלין טומאה אלא מאב הטומאה: **גדול** העושה צדקה בסתר יותר ממשה רבינו. פירוש יותר משכר חמה ממשה רבינו בתפלתו ואע״ג דמשה נמי עשה לדקה בסתר שמא אותה שעה כבר פסק אותו זכות: **חמה** אינו בופה. תימה (יא) דבפרק תרבעה נדרים (דף לב.) אמרינן (יב) דחמה משה הרגו (יג): **והמפייסו** בדברים מתברך בי״א. יש מגיהין והנותן פרוטה לעני והמפייסו משוה דמשמע להו דקראי איירי בנותן לדקה דכתיב ותפק לרעב נפשך ונפש נענה תשביע ולאו מילתא היא דנפש נענע תשביע היינו תשביע בדברים שתפייסנו בדברים וע״כ לא גרסי׳ ליה דלהכיא גיר׳ הוה ליה למימר מתברך בי״ז הגך שם לעולל והני אחת עשרה: ואיזו

משגש ארחתיה דאימיה משמיה דר׳ אלעזר מאי דכתיב [1]ווילבש צדקה בשריון לומר לך מה שריון זה כל קליפה וקליפה מצטרפת לשריון גדול אף צדקה כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול רבי חנינא אמר מהכא [2]וכבגד עדים כל צדקותינו מה בגד זה כל נימא ונימא מצטרפת לבגד גדול אף צדקה כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול אמאי קרו ליה עולא משגש ארחתיה דאימיה דבעא מינה רב אחדבוי בר אמי מרב ששת [3]מנין למצורע בימי ספורו שמטמא אדם אמר לו הואיל ומטמא בגדים מטמא אדם א״ל דילמא טומאה בחבורים שאני דהא הסיט נבילה דמטמא בגדים ואינו מטמא אדם אמר ליה ואלא שרץ [4]דמטמא אדם מנלן לאו משום דמטמא בגדים א״ל שרץ בהדיא כתיב ביה [5]או איש אשר יגע בכל שרץ אלא [6]שכבת זרע דמטמא אדם מנלן לאו משום דהואיל ומטמא בגדים מטמא אדם א״ל שכבת זרע נמי בהדיא כתיב ביה [7]או איש לרבות את הנוגע אהדר ליה בבדיחותא חלש דעתיה דרב ששת אישתיק רב אחדבוי בר אמי ואתיקר תלמודיה אתיא אימיה וקא בביא קמיה צווחה צווחה ולא אשגח בה אמרה ליה חזי להני חדיי דמצית מינייהו בעא רחמי עליה ואיתסי ודאתאן עלה מנא לן כדתניא ר״ש בן יוחי אומר נאמר כבוס בגדים בימי ספורו ונאמר כבוס בגדים בימי חלוטו מה להלן מטמא אדם אף כאן מטמא אדם אמר רבי אלעזר גדול העושה צדקה בסתר יותר ממשה רבינו דאילו במשה רבינו כתיב [8]כי יגורתי מפני האף והחמה ואילו בעושה צדקה כתיב [9]מתן בסתר יכפה אף [10][ושחד בחיק חמה עזה] ופליגא דרבי יצחק דאמר ר׳ יצחק אף כופה חמה אינו כופה שנא׳ ושחד בחיק חמה עזה אע״פ ששוחד בחיק חמה עזה איכא דאמרי א״ר יצחק כל דיין שנוטל שחד מביא חמה עזה לעולם [שנאמר ושחד בחיק וגו׳] ואמר רבי יצחק כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות והמפייסו בדברים מתברך בי״א ברכות הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות דכתיב [7]הלא [3]פרוש

בבני אדם שאינן מהוגנין כדי שלא יקבלו עליהן שכר **רבי יהושע בן לוי אמר** כל הרגיל לעשות צדקה[7] (ד) זוכה הויין לו בנים בעלי חכמה בעלי עושר בעלי אגדה בעלי חכמה דכתיב ימצא

משגש. לשון מהומה ושגעון: **קליפה.** מייל״א בלע״ז: **וכבגד עדים כל צדקותינו.** כלומר אף כל צדקותינו נמאסו מחמת רשעינו כבגד מאוס שהאדם מסירו מעליו: **עדים.** כדמתרגמינן ויסר ואעדי וכן מעדה בגד ביום קרה (משלי כה). מ״מ מקיש לדקה לבגד לדקת הלדיקים לבגד הגון: **בימי ספורו.** בשבעת ימים שבין טהרת הלפרים להבאת קרבנותיו בשלמת בימי חלוטו איתקש למת לטמא אף באהל (ה): **הואיל ומטמא בגדים.** דהא ביום השביעי כתיב (ו) וכבס בגדיו: **טומאה בחבורין.** כגון בגדי לבושו הרי הן כמוהו אבל שאר בגדים הנוגע בהן וכן אם יגע באדם לא מטמא אדם אבל הרי המסיט נבילה כתיב ביה והנושא את הנבלה יכבס בגדיו (ויקרא יא) ולא אשכחן דלהוי אב הטומאה לטמא אדם ושאר בגדים: **שכבת זרע מטמא בגדים.** וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שכבת זרע וגו׳ (ז): **כהדיא כתיב ביה כו׳.** ה״ה נמי דהוה מלי למיפרך דהא טומאת בגדים לא דמיא לבגדים דבימי ספורו דהא בגדים דהכא לאו בגדי לבוש הן וטומאת מגע הוא אלא דעדיפא מייתי קא מותיב ליה: **או לרבות הנוגע.** דהכי תניא במסכת נדה (דף מג.): מנין לרבות הנוגע בשכבת זרע ת״ל או איש (ח): **הוה קמהדר ליה.** רב אחדבוי לרב ששת בבדיחותא לפי שהיה רב ששת נכשל בתשובותיו: **אשתתק רב אחדבוי.** נעשה אלם: **אתיא אימיה.** דרב ששת: **צווחה קמיה.** שיתפלל עליו: **להני חדיי.** הדדים הללו חדיי תרגום של חזה (ט): **דמלית מיגייהו.** שיגקת מהן: **ודאתאן עלה.** ואחמי שבא לידינו שאלה זו לקובעה בגמ׳ מנלן דמטמא אדם: **נאמר כיבוס בגדים בימי ספורו.** והיה ביום השביעי יגלח את כל בשרו וגו׳ (ו) ונאמר כיבוס בגדים למעלה ביום טהרת הלפרים כשיולא מטומאת המלט וכבס המטהר את בגדיו (ו): **אף וחימה.** שני לגיונות קשים הם ליפרע מן המוטמאים: **אע״פ ששוחד בחיק.** שהוא עושה לדקה בסתר: **חימה עזה.** עליון היא בתוקפה ורבי אלעזר סבר דהאי שוחד בחיק אריש קאי ושוחד בחיק יכפה חימה עזה: **ופפק לרעב נפשך.** הוא פיוס דברי נחומים: **ימלא לדקה.** משמע יבא לידי עניות וימלא בני אדם שיעשו לו לדקה: **ויהיו מוכשלים לפניך.** את אנשי ענתות היה מקלל שהיו מבקשין נפשו: ימלא

מסורת הש״ס

(ה) רש״ג, כ״ב; נ״ל פרוס׳, (ו) ב״ק נח.; [ושם לתיתא רבא], (ז) המהרש״ל מגיה במקום רבי יהושע וכו׳ ורבי יהושע וכו׳ וכן מוחק תיבות כל הרגיל לעשות לדקה. [שהרי זה עוד לדשם על הפפוק רודף לדקה וכו׳ ולא מימרא בפני עצמה, (ח) [ספרי בהעלותך יב יב], (ט) [ודקדק יל״ו], (י) [שם סיו], (יא) [שם כבן], (יב) [שמות כבן], (יג) רש״ל מ״ז, (יד) תוי׳ נ״ל שמהה, (טו) המהרש״ל מגיה שנ״ל בתקוס תימה פירש ע״ש.

גליון הש״ם

תוס׳ ד״ה חמה כו׳ דחמה משה הרגו. עי׳ שבת דף נה ע״ב תד״ה קלף:

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ כי תבאה עיים וגו׳ וכתיב אז יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך וכבוד ה׳ יאספך וכתיב אז תקרא וה׳ יענה תשוע ויאמר הנני והמפייסו בדברים: (ב) שם והמפיע בגאלות נפשך וגו׳ כנ״ל ותיבת וגו׳ נמחק: (ג) שם עליהם שכר כנ״ל ותות ו׳ נמחק: (ד) שם כל הרגיל לעשות [לדקה] חוזין כנ״ל ותיבת זיכה נמחק: (ה) הגיה ד״ה מנין וכו׳ אבות הטומאות הסרץ וסכבת זרע ומעלה מת כנ״ל ותיבת ונבלה נמחק: (ו) ד״ה דהא הסיט כו׳ ותיבו מטמא אדם מ״ט לאו משום: (ז) בא״ד פרשת מטמא אפי׳ בגדים אע״ג דלא כנ״ל ותיבת נתיבוים נמחק: (ח) בא״ד וכלאה לריב״ם דלא גרס ודלמא טומאה בחבורים שאני אלא הכי: (ט) ד״ה חמה וכו׳ משה הרגו. ר״ב ועי׳ בע״ז רש דף ד׳ כתוס׳:

לעזי רש״י

מייל״א. כתם (בעין). רשת (של שרינן).

רבינו גרשום (המשך)

איש אשר יגע בכל שרץ אלא פריך הכי ולטעמיך דאמרת טומאה בחבורין שני שכבת זרע דמטמא אדם מנלן משום דהואיל ומטמא בגדים כדכתיב ואיש (אשר) [כי] תצא ממנו שכבת זרע וכתיב וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שכבת זרע וכבס במים וטמא עד הערב ה״נ טמא אדם ה״נ גבי מצורע: אמר ליה רב אחדבוי. שכבת זרע בהדיא כתיב ביה דמטמא כל אדם הנוגע בו דכתיב או דמייתר דמצי למכתב איש אשר תצא ממנו וגו׳ או ל״ל לרבות את הנוגע ואמאי מנין למצורע שמטמא בימי ספורו: הוה קא מהדר ליה בבדיחותא. כלומר שמה היה רב אחדבוי שנצחו לרב ששת שלא היה לו להשיב: אישתתק. נאלם: אתיא אימא. כ״ז דרב אחדבוי בכיא קמיה דרב ששת שהיתה מינקת שלו בשביל בנה דלימחל ליה ובעי רחמי עליה דרב אחדבוי ולא אשגח בה עד דמפקי דדיה לפניו כלומר עשה בשביל אלו דדין שינקת מהן ולהכי שהצריכה לכך קרי ליה עולא משגש ארחתיה דאימיה: ודאתאן עלה מיהא. הואיל ובאת לידינו שאילה זו דרב אחדבוי נעסוק בה: מנלן. דמצורע מטמא אדם בימי ספורו: כבוס בגדים בימי חלוטו. דכתיב וכבס המטהר את בגדיו דניטשו בימי חלוטו: מה להלן בימי חלוטו מטמא אדם. דכתיב כל ימי אשר הנגע בו יטמא וגו׳: מתן בסתר [יכפה] אף ושוחד בחיק. כלומר מי שנותן בחיק של עני בצנעה כופה נמי חימה עזה: אע״פ ששוחד בחיק. של עני אעפ״כ חימה עזה שאינה נכפית בשביל השוחד בחיק: והמפייסו בדברים. שמנחמו ומדבר על לבו דברי נחומין: דכתיב ותפק לרעב נפשך וגו׳. כלומר משתחציא מנפשך דברים טובים לנחם הרעב ונפש נענה תשביע בדברים טובים אז תזכה לדברים הללו: משום דרודף צדקה. שעושה צדקה משלו בא לידי צדקה שיצטרך לבריות בחמיה:

עין משפט נר מצוה

פו א מי׳ פ״ח מהל׳ טומאת לרעת הל׳ ג:
פז ב מי׳ פ״ד מהל׳ אבות הטומאה הל׳ ג:
פח ג מי׳ שם פ״ה הלכה ח:
פט ד מי׳ פ״י מהל׳ מתנות עניים הלכה ד ס מנ עשין קפב טוש״ע י״ד סי׳ רמט סעיף ג וסעיף ד:

תורה אור השלם

1 וְלִבַּשׁ צְדָקָה כַּשִּׁרְיָן וְכוֹבַע יְשׁוּעָה בְּרֹאשׁוֹ וְלִבַּשׁ בִּגְדֵי נָקָם תִּלְבֹּשֶׁת וַיַּעַט כַּמְעִיל קִנְאָה׃ ישעיהו נט יז

2 וְנֹהֵי כַּטָּמֵא כֻּלָּנוּ וּכְבֶגֶד עֲדִים כָּל צִדְקֹתֵינוּ וְנָבֹל כֶּעָלֶה כֻּלָּנוּ וַעֲוֹנֵנוּ כָּרוּחַ יִשָּׂאוּנוּ׃ ישעיהו סד ה

3 אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּכֹל שֶׁרֶץ אֲשֶׁר יִטְמָא לוֹ אוֹ בְאָדָם אֲשֶׁר יִטְמָא לוֹ לְכֹל טֻמְאָתוֹ׃ ויקרא כב ה

4 אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אַהֲרֹן הוּא צָרוּעַ אוֹ זָב בַּקֳּדָשִׁים לֹא יֹאכַל עַד אֲשֶׁר יִטְהָר וְהַנֹּגֵעַ בְּכֹל טְמֵא נֶפֶשׁ אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע׃ ויקרא כב ד

5 כִּי יָגֹרְתִּי מִפְּנֵי הָאַף וְהַחֵמָה אֲשֶׁר קָצַף יְיָ עֲלֵיכֶם לְהַשְׁמִיד אֹתְכֶם וַיִּשְׁמַע יְיָ אֵלַי גַּם בַּפַּעַם הַהִוא׃ דברים ט יט

6 מָתָן בַּסֵּתֶר יִכְפֶּה אָף וְשֹׁחַד בְּחֵק חֵמָה עַזָּה׃ משלי כא יד

7 הֲלוֹא פָרֹס לָרָעֵב לַחְמֶךָ וַעֲנִיִּים מְרוּדִים תָּבִיא בָיִת כִּי תִרְאֶה עָרֹם וְכִסִּיתוֹ וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלָּם׃ ישעיהו נח ז

8 (י) וְתָפֵק לָרָעֵב נַפְשֶׁךָ וְנֶפֶשׁ נְעֻנָה תַּשְׂבִּיעַ וְזָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹרֶךָ וַאֲפֵלָתְךָ כַּצָּהֳרָיִם׃ (יא) וְנָחֲךָ יְיָ תָּמִיד וְהִשְׂבִּיעַ בְּצַחֲצָחוֹת נַפְשֶׁךָ וְעַצְמֹתֶיךָ יַחֲלִיץ וְהָיִיתָ כְּגַן רָוֶה וּכְמוֹצָא מַיִם אֲשֶׁר לֹא יְכַזְּבוּ מֵימָיו׃ (יב) וְבָנוּ מִמְּךָ חָרְבוֹת עוֹלָם מוֹסְדֵי דוֹר וָדוֹר תְּקוֹמֵם וְקֹרָא לְךָ גֹדֵר פָּרֶץ מְשֹׁבֵב נְתִיבוֹת לָשֶׁבֶת׃ ישעיהו נח י-יב

9 רֹדֵף צְדָקָה וָחֶסֶד יִמְצָא חַיִּים צְדָקָה וְכָבוֹד׃ משלי כא כא

10 וְאַתָּה יָדַעְתָּ אֶת כָּל עַצְּתָם עָלַי לָמוּת אֵל תְּכַפֵּר עַל עֲוֹנָם וְחַטָּאתָם מִלְּפָנֶיךָ אַל תִּמְחֵו כִּי הִכְעִיסוּם מְכַשְּׁלִים לְפָנֶיךָ בְּעֵת אַפֶּךָ עֲשֵׂה בָהֶם׃ ירמיהו יח כג

רבינו גרשום

משגש. מבזה ארחתיה דאימיה שהצריכה להתבזות במה שדרכה להגיע שגלתה דדיה בשבילו כדאמר לקמן: וכבגד עדים. אלו אותן בגדים כלים ונוסחבים שמשימין שם התינוק כשהוא נולד ולפיכך נקראו עדים (ו) כמו ועדיאתו: בימי ספורו. דהיינו אותן ימים דכתיב ושב מחרץ לאהלו שבעת ימים דכבר עברו לימי חלוטו והזאתו: אמר ליה הואיל ומטמא בגדים בימי ספורו דכתיב והיה ביום השביעי יגלח שערו וגו׳ וכבס בגדיו והואיל דמטמא בגדים דטעונין כבוס הכי נמי מטמא אדם: אמר ליה. דלמא טומאה בחבורין שני דהני בגדים מחוברין עליו שלובש בהן אבל לעולם אימא לך אם יגע בבגדים אחרים אינו מטמאן וכי היכי דלא מטמא בגדים מעלמא אימא נמי דלא מטמא אדם תדע דהנה אשכחן דמטמא בגדים בחבורין ולא מטמא אדם: היסט נבלה. אדם שהסיט נבלה ומטמא בגדים דכתיב והנושא את נבלתה יכבס בגדיו וטמא עד הערב אלמא דבגדים טמאים הן ואינו [מטמא אדם] כדכתיב וטמא עד הערב הוא טמא ואינו מטמא אדם: היסט בכלל נושא. כדכתיב נישא וקרינן נושא (חולין קכד:): אמר ליה רב ששת. ולטעמיך דקא אמרת דטומאה בחבורין שאני מש״ה אין מטמא אדם אלא שרץ דמטמא אדם מנא לן לאו משום הואיל דמטמא בגדים וכל אשר יפול עליו מהם במותם יטמא מכל כלי עץ או בגד או עור או שק והני לאו בחבורין ניגהו: אמר ליה רב אחדבוי. שרץ דמטמא אדם בהדיא כתיב או

ט) [ולכאורה משמע לכאן לתרגום אונקלוס על ותהר ועדיאת אבל נ״ע דמשם זה לא שייך לקרותם עדים וע״ע]: כ) [עי׳ בתוס׳ כאן ד״ה אתיא מה שכתב בשם ר״מ]:

ימלא חייס. וכתיב גבי חכמה כי מוצאי מצא חיים: **בעלי אגדה.** מתוך שהן דרשנין ומושכין את הלב הכל מכבדין אותם: **לבעל הדין.** רשע לו עובד כוכבים: **להגלל אנו כהן כו'.** שהצדקה מצלת מגיהנם כדאמרי' לקמן בשמעתין: **שמזונותיו של אדם.** שכר שיתפרנס ממנו: **חסרונותיו.** הפסד שעתיד להפסיד: **וכה.** למזל טוב יתן אותו חסרון לעניים: **מזא [להו] בחלמא.** במוצאי (1) יה"כ: **דבעו מחסר שבע מאה דינרין.** באותה שנה: **שקיל צדקה מייתיו.** כל השנה היה כופן בדברים וגוזה מהן צדקה: **פש גבייהו.** ערב ראש השנה שיכסר דינרי שלא נתנו לצדקה משבע מאה דינרי: **לא אדחלו.** למיפסד יותר: **אמאי לא אמרת לן.** מתחלה שכך חלמת והיינו נותנין כולן: **השתא כן.** אם נפלתי: **איתייב מאן דסני לן.** כאדם שתולה קללתו בחביריו: **מחללי שבת ועובדי עבודת כוכבים.** בסקילה ואמר מר (כתובות דף נ:) מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או מיה דורסתו דדמי לסקילה דתנן (סנהדרין דף מה.) בית הסקילה היה גבוה שתי קומות וכו': **פרקליטין.** מלילי יושר [של מלאכי השרת]: **כי אספתי אם שלומי מאת העם הזה.** ומהו השלום את המסך ואת הרחמים שהיו רגילין לעשות: **מפעפעו.** מרככו: **הגוף מוכלו.** [כל הגוף] מלא רוח: **ואני בלדק.** בתפלה ואח"כ אחזה פניך בתפלה: **אשבעה בהקיץ תמונתך.** בשכר הקיצה אשבע תמונתך: **מלוה ה' חונן דל.** החונן דלים נעשה מלוה להקב"ה וכתיב ועבד לוה לאיש מלוה (משלי כב): **ואיזו היא צדקה המצלת מדינה של גיהנם.** כלומר איזה מן המקלאות הללו מדבר מדין של גיהנם אותו שכתוב לא יועיל הון ביום עברה: נותנה

ימצא חיים בעלי עושר דכתיב צדקה בעלי אגדה דכתיב וכבוד כתיב הכא וכבוד וכתיב התם [1]כבוד חכמים ינחלו תניא היה רבי מאיר אומר יש לו לבעל הדין להשיבך ולומר לך אם אלהיכם אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסן אמור לו כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם וזו שאלה שאל טורנוסרופוס הרשע את ר"ע אם אלהיכם אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסם א"ל כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם א"ל [אדרבה] זו שמחייבתן לגיהנם אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שכעס על עבדו וחבשו בבית האסורין וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו והלך אדם אחד והאכילו ושלא להשקותו כששמע המלך לא כועס עליו ואתם קרוין עבדים שנאמר [2]כי לי בני ישראל עבדים אמר לו ר"ע אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שכעס על בנו וחבשו בבית האסורין וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו והלך אדם אחד והאכילו והשקהו כששמע המלך לא דורון משגר לו ואנן קרוין בנים דכתיב [3]בנים אתם לה' אלהיכם אמר לו אתם קרוים בנים וקרוין עבדים בזמן שאתם עושין רצונו של מקום אתם קרוין בנים ובזמן שאין אתם עושין רצונו של מקום אתם קרוין עבדים ועכשיו אין אתם עושין רצונו של מקום אמר לו הרי הוא אומר [4]הלא פרום לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית אימתי עניים מרודים תביא בית האידנא וקאמר הלא פרום לרעב לחמך: דרש ר"י ברבי שלום כשם שמזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה כך חסרונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה זכה הלא פרום לרעב לחמך לא זכה ועניים מרודים תביא בית [5]כי הא דבני אחתיה דרבן יוחנן בן זכאי חזא להו בחילמא דבעו למיחסר שבע מאה דינרי עשינהו שקל מינייהו לצדקה (ו) פוש גבייהו שיבסר דינרי כי מטא מעלי יומא דכיפורי שדור דבי קיסר נקטינהו אמר להו רבן יוחנן בן זכאי לא תדחלון שיבסר דינרי גבייכו שקלינהו מינייכו אמרי ליה מנא ידעת אמר להו חלמא חזאי לכו א"ל ואמאי לא אמרת לן [דניתבינהו] אמר להו אמינא כי היכי דתעבדו מצוה לשמה רב פפא הוה סליק בדרגא אישתמיט כרעיה בעי למיפל (ז) אמר השתא כן איחייב מאן דסני לן כמחללי שבתות וכעובדי עבודת כוכבים א"ל חייא בר רב מדפתי לרב פפא שמא עני בא לידך ולא פרנסתו (ח)דתניא רבי יהושע בן קרחה אומר [6]כל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובד עבודת כוכבים כתיב הכא [5]השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וכתיב התם [6]יצאו אנשים בני בליעל מה להלן עבודת כוכבים אף כאן עבודת כוכבים תניא (ט)א"ר אלעזר בר' יוסי כל צדקה וחסד שישראל עושין בעולם הזה שלום גדול ופרקליטין גדולין בין ישראל לאביהן שבשמים שנאמר [7]כה אמר ה' אל תבא בית מרזח ואל תלך לספוד ואל תנוד להם כי אספתי את שלומי מאת העם הזה [וגו' את] החסד ואת הרחמים חסד זו גמילות חסדים רחמים זו צדקה תניא ר"י אומר גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה שנאמר [8]כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות הוא היה אומר עשרה דברים קשים נבראו בעולם הר קשה ברזל מחתכו ברזל קשה (ו) אור מפעפעו אור קשה מים מכבין אותו מים קשים עבים סובלים אותן עבים קשים רוח מפזרתן רוח קשה גוף סובלו גוף קשה פחד שוברו פחד קשה יין מפיגו יין קשה שינה מפכחתו ומיתה קשה (ז) מכולם [וצדקה מצלת מן המיתה] דכתיב [9]וצדקה תציל ממות דרש רבי דוסתאי ברבי ינאי בוא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם אדם מביא דורון גדול למלך ספק מקבלין אותו הימנו ספק אין מקבלין אותו הימנו [ואם תמצא לומר מקבלים אותו ממנו] ספק רואה פני המלך ספק אינו רואה פני המלך והקדוש ברוך הוא אינו כן אדם נותן פרוטה לעני זוכה ומקבל פני שכינה שנאמר [10]אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך רבי אלעזר [2]יהיב פרוטה לעני והדר מצלי אמר (ט) דכתיב אני בצדק אחזה פניך מאי אשבעה בהקיץ תמונתך אמר רב נחמן בר יצחק אלו תלמידי חכמים שמנדדין שינה מעיניהם בעולם הזה והקב"ה משביען מזיו השכינה לעולם הבא א"ר יוחנן מאי דכתיב [11]מלוה ה' חונן דל אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו כביכול [12]עבד לוה לאיש מלוה א"ר חייא בר אבא רבי יוחנן [3](רמי) כתיב [13]לא יועיל הון ביום עברה וצדקה תציל ממות וכתיב [9]לא יועילו אוצרות רשע וצדקה תציל ממות שתי צדקות הללו למה אחת שמצילתו ממיתה משונה ואחת שמצילתו מדינה של גיהנם ואי זו היא שמצילתו מדינה של גיהנם ההוא דכתיב ביה עברה דכתיב [14]יום עברה היום ההוא ואי זו היא שמצילתו ממיתה משונה נותנה

ואיזו שמצלת ממיתה משונה נותנה ואינו יודע למי נותנה. ולא"ת אדרבה זאת שהיא מצלה מלוה רבה היא לה להציל מדינה של גיהנם שהוא רע ביותר ואומר ר"י דרוש דברים אין עומדין לאדם בעולם הזה אלא לאחר מיתה ובעולם הזה אין עומדין לאדם אלא מצות גדולות כדתנן (קדושין דף לט:) אלו דברים שאדם אוכל מפירותיו בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא לכן קאמר דאפילו ממיתה משונה דהוי בעולם הזה מצלת אלא

צ א מיימוני פ"י מהל' מתנות עניים הל' ג סמג עשין קפב טוש"ע י"ד סי' רמז סעיף ח:

צא ב מיי' שם הל' טו [טוש"ע א"ח סי' לב סעי' ז] ומוש"ע י"ד סי' רמט סעי' יד:

רבינו גרשום

צדקה זו עושר שיהיו לו נכסים ועושר שיעשה מהם צדקה: כבוד. זו אגדה בשביל שיודע לדרוש באגדות מכבדין אותו: יש לו לבעל הדין. יצר הרע להשיבך ולהטעותך ולומר לך: ועכשיו אי אתם עושין רצונו של מקום. לפי שאתם בגלות ואי אתם יכולים לקיים כל התורה: עניים מרודים. שנדרים מבני אדם ששללום: איכי השתא נפלי. הייתי נידון בסקילה כדאמר בית הסקילה היה גבוה ב' קומות (סנהדרין מה). וכעובדי עבודת כוכבים דכתיב (דברי' יז) וסקלתם באבני ומתו: ופרקליטין. מלמדי סניגוריא: כי אספתי את שלומי בשביל שאינם עושים לא חסד ולא רחמים. הא עושין יהיה להם שלום גדול: מפעפעו. עושהו רך: אני בצדק. שאעשה צדקה מתחילה והדר אחזה פניך

עין משפט נר מצוה

(ו) [תוס' פאה פ"ד] כתובות קמ., (ז) [תוס' פאה פ"ד], (ח) [כילקוט ובע"י ליתא] וכגי' אמר ר"ח ב"א אר"י,

תורה אור השלם

1 כבוד חכמים ינחלו וכסילים מרים קלון:
משלי ג לה
2 כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים אני יי אלהיכם: ויקרא כה נה
3 בנים אתם ליי אלהיכם לא תתגדדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת:
דברים יד א
4 הלוא פרס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית כי תראה ערם וכסיתו ומבשרך לא תתעלם:
ישעיהו נח ז
5 השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמטה ורעה עינך באחיך האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל יי והיה בך חטא: דברים טו ט
6 יצאו אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו את ישבי עירם לאמר נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעתם: דברים יג יד
7 כי כה אמר יי אל תבוא בית מרזח ואל תלך לספוד ואל תנד להם כי אספתי את שלומי מאת העם הזה נאם יי את החסד ואת הרחמים: ירמיהו טז ה
8 כה אמר יי שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות: ישעיהו נו א
9 לא יועילו אוצרות רשע וצדקה תציל ממות:
משלי י ב
10 אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך:
תהלים יז טו
11 מלוה יי חונן דל וגמלו ישלם לו: משלי יט יז
12 עשיר ברשים ימשול ועבד לוה לאיש מלוה:
משלי כב ז
13 לא יועיל הון ביום עברה וצדקה תציל ממות: משלי יא ד
14 יום עברה היום ההוא יום צרה ומצוקה יום שאה ומשואה יום חשך ואפלה יום ענן וערפל:
צפניה א טו

גליון הש"ס

גמרא כי הא דבני אחתיה. וכענין זה איתא במדרש רבה ויקרא פרשה לד בבני אחתיה דרבן"י:

הגהות הב"ח

(ו) **גמרא** פש גבייהו כל"ל ואות ו' נמחק: (ב) שם כעי למיפל חלש דעתיה אמר השתא: (ג) שם בחיל קשה אש מפעפעו אש קשה מים: (ד) שם ומיתה קשה (מכולם) חז"מ וג"כ ס"א משינה: (ה) שם יהלל מלאי אמר כתיב כל"ל ואות ל' נמחק: (ו) רש"י ד"ה חזא להו בחלמא כמולאי ראש השנה הס"ד:

אלא א"כ ממונה עליה כרבי חנניא בן תרדיון. פי' נאמן כמותו אבל לדיק כמותו לא דהא גבאים דנימי אמוראים לא היו לדיקים כמותו ולהכי נקט ר' חנניא בן תרדיון משום מעשה שבא לידו דאמר פ"ק דמסכת ע"ז (דף ח:) מעות פוריס נתאלפו לי במעות של צדקה ומלקתים לענייס יכן בפרק במה טומנין (שבת דף מט. ושם) דאמר תפילין צריכין גוף נקי כאליעזר לא לדיק כאליעזר קאמר אלא גוף נקי שידע ליזהר שלא יסן בהם ושלא יפיח בהם קאמר ולא נקט אליעזר אלא

עליונים ותחתונים

משום דאיתרמיא ביה ניסא:

למטה למעלה. פי' ר"ח דאמרו הגאונים שקבלה בידם רב מפי רב דעולם הפוך הייתי שראה שמואל דהוה יתיב קמיה דרב יהודה תלמידיה משום דמיחה בשמואל בפר' במה בהמה (שם דף נה.) גבי הסיא איתתא דאתיא ואותא קמיה דשמואל ולא אשגח בה א"ל רב יהודה ליה למר אוטס אזנו מזעקת לל וגו':

ויבא ויעש ה' כאשר דבר כי

חטאתם וגו'. ואותה שעה עשה צדקה שהיה (ד) מקנא להקב"ה א"נ שהיה מתיר את ירמיה מן הזיקים כדכתיב התם:

ולא

[א]נותנה ואינו יודע למי נותנה נוטלה ואינו יודע ממי נוטלה נותנה ואינו יודע למי נותנה לאפוקי מדמר עוקבא נוטלה ואינו יודע ממי נוטלה לאפוקי מדרבי אבא ואלא היכי ליעביד ליתיב לארנקי של צדקה מיתיבי מה יעשה אדם ויהיו לו בנים זכרים ר"א אומר יפזר מעותיו לעניים ר' יהושע אומר ישמח אשתו לדבר מצוה [ב]ר' אליעזר בן יעקב אומר [ג]לא יתן אדם פרוטה לארנקי של צדקה אלא א"כ ממונה עליה כר' חנניא בן תרדיון כי קא אמרינן דממני עלה כר' חנניא בן תרדיון א"ר אבהו אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע במה תרום קרן ישראל אמר לו בכי תשא וא"ר אבהו שאלו את שלמה בן דוד עד היכן כחה של צדקה אמר להן צאו וראו מה פירש דוד אבא [1]פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד קרנו תרום בכבוד [2]רבי אבא אמר מהכא [2]הוא מרומים ישכון מצדות סלעים משגבו לחמו נתן מימיו נאמנים מה טעם מרומים ישכון מצדות סלעים משגבו משום דלחמו נתן ומימיו נאמנים וא"ר אבהו שאלו את שלמה איזהו בן העולם הבא אמר להם כל [3]שכנגד זקניו כבוד [ג]כי הא [ד]דיוסף בריה דר' יהושע חלש אינגיד א"ל אבוה מאי חזית א"ל עולם הפוך ראיתי עליונים למטה ותחתונים למעלה א"ל עולם ברור ראית ואנן היכי חזיתינן [א"ל] כי היכי דחשבינן הכא חשבינן התם ושמעתי שהיו אומרים [7]אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו ושמעתי שהיו אומרים הרוגי מלכות אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן מאן נינהו אילימא ר"ע וחבריו משום הרוגי מלכות ותו לא פשיטא [ה]בלאו הכי נמי אלא הרוגי לוד תניא אמר להן רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו בני מהו שאמר הכתוב [4]צדקה תרומם גוי וחסד לאומים חטאת נענה רבי אליעזר ואמר צדקה תרומם גוי אלו ישראל דכתיב [5]ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ וחסד לאומים חטאת כל צדקה וחסד שאומות עובדי כוכבים עושין חטא הוא להן [6]שאינם עושין אלא להתגדל בו כמו שנאמר [6]די להוון מהקרבין ניחוחין לאלהה שמיא ומצליין לחיי מלכא ובנוהי ודעביד הכי לאו צדקה גמורה היא [7]והתניא האומר סלע [ה] זה לצדקה בשביל שיחיו בני ובשביל שאזכה לעולם הבא הרי זה צדיק גמור לא קשיא כאן בישראל כאן בעובד כוכבים נענה רבי יהושע ואמר צדקה תרומם גוי אלו ישראל דכתיב ומי כעמך ישראל גוי אחד וחסד לאומים חטאת כל צדקה וחסד שאומות עובדי כוכבים עושין חטא הוא להן שאין עושין אלא כדי שתמשך מלכותן שנאמר [7]להן מלכא מלכי ישפר עליך וחטיך בצדקה פרוק ועויתך במיחן עניין הן תהוי ארכא לשלותיך וגו' נענה רבן גמליאל ואמר צדקה תרומם גוי אלו ישראל דכתיב ומי כעמך ישראל [וגו'] וחסד לאומים חטאת כל צדקה וחסד שעכו"ם עושין חטא הוא להן שאין עושין אלא להתיהר בו [ה]וכל המתיהר נופל בגיהנם שנאמר [8]זד יהיר ליץ שמו עושה בעברת זדון ואין עברה אלא גיהנם שנאמר [9]יום עברה היום ההוא אמר רבן גמליאל עדיין אנו צריכין למודעי רבי אליעזר המודעי אומר צדקה תרומם גוי אלו ישראל דכתיב ומי כעמך ישראל גוי אחד וחסד לאומים חטאת כל צדקה וחסד שעכו"ם עושין חטא הוא להן שאין עושין אלא להתיהר בו אותנו בו שנאמר [10]ויבא ויעש ה' כאשר דבר כי חטאתם לה' ולא שמעתם בקולו והיה לכם הדבר הזה נענה רבי נחוניא בן הקנה ואמר צדקה תרומם גוי וחסד לישראל ולאומים חטאת אמר להם רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו נראין דברי רבי נחוניא בן הקנה מדברי ומדבריכם לפי שהוא נותן צדקה וחסד לישראל ולעכו"ם חטאת מכלל דהוא נמי אמר מאי היא דתניא אמר להם רבן יוחנן בן זכאי כשם שהחטאת מכפרת על ישראל כך צדקה מכפרת על אומות העולם: איפרא הורמיז אימיה דשבור מלכא שדרה ארבע מאה דינרי לקמיה דרבי אמי ולא קבלינהו [ו] שדרינהו קמיה דרבא [ז]וקבלינהו משום שלום מלכות שמע רבי אמי איקפד אמר לית ליה [11]ביבש קצירה תשברנה נשים באות מאירות אותה ורבא משום שלום מלכות ורבי אמי נמי משום שלום מלכות [ד]דאיבעי ליה למפלגינהו לענייי עובדי כוכבים ורבא נמי לענייי עובדי כוכבים יהבינהו ור' אמי דאיקפד הוא דלא

דקבלינהו: אמר לית ליה לרבא ביבש קצירה תשברנה. כלומר כעין שהקציר מבושל יפה משברין אותו כך כשימלא ספקם ומגרש אותם מחטאתם תשבר זרועם נשים באות מאירות כגון אריתי מדי כלומר שאפי' הנשים (אין) יכולין למשול בם והיכי עביד רבא דקביל צדקה מהן להימשך מלכותן בזכות הצדקה: ור' אמי דאקפד

צב א ב מיי' פ"י מהל' מתנות עניים הלכה ח סמג עשין קפב טוש"ע י"ד סי' רמט סעיף ז:

צג ג ד מיי' שם פ"ח הלכה ט סמג שם טוש"ע י"ד סימן רמד סעיף ב:

מוסף רש"י

אינגיד. גוע ופרחה ליומו (פסחים נ:). עליונים משגיחים לתחתי קליס (שם). ואגן. תלמידי חכמים (שם). הרוגי מלכות וחו לא. לא היתה כהן מעולה אתרת איתבנו עליה אלא זו בלבד (שם). הרוגני לוד. שני אחים היו שמסרו עצמן על ישראל. שהודו על עצמן הריגת בת מלך, שהיו מטילין אימה על כל ישראל (שם). הרי זה צדיק גמור. אם רגיל בכך (ירושלמי). לו: בדבר זה, ולא אמרינן אלא לשמה עושה, אלא קיים מצות בזולתו שלהו לעשות לדקה ומתמיין אף להאמת עצמו איזה בה לעולם הבא לו שיחיו בניו (פסחים ח:). כאן בישראל. שלנו לשמים ואם מריעין לו בחיין אינו קולא אלא מולה היסורין בעוני, אבל עיבד טובנים אם אין מעיינין לו בגמולו קולא אבל (ירושלמי ד:). **יום עברה היום ההוא.** ביום הדין משתעי קרא שגילין עובדי כוכבים לגיהנם (ע"ז ח:).

רבינו גרשום

בתפלה: ואינו יודע למי נותנה. לאפוקי ממר עוקבא דמנה לצדקה אצינורא דדשא של עני העני לא היה יודע מי נתנה שם ומר עוקבא יודע איזה עני נטלה. נוטלה העני ואינו יודע ממי נטלה. לאפוקי דר' אבא דצייר בסודריה דמפשילו לאחוריו ואתי עני ושרי ושקל. עני היה יודע ממי נוטל ור' אבא אינו יודע איזה עני נוטלה: יתן לארנקי של צדקה ולא ידע העני מי נתן והניחן לא ידע מי נטל: ישמח אשתו בדבר מצוה. שיפקדנה שלא בזמן ענה: אלא א"כ ממונה עליה כר' חנינא בן תרדיון שהיה אדם גדול והיה יודע לבדוק למי יתן אלמא (דלא) [דאי לא] מצינן למשכח ממונה כגון זה. הוא עצמו מפזרן ונותן. כי אמרינן נמי דיתן לארנקי בשיש ממונה עליה כר' חנינא בן תרדיון. אי לא יפזרן הוא עצמו: אמר לו בכי תשא. משום דכתי' שם ינתנו איש כופר נפשו: אמר להן כל שכנגד זקניו כבוד. זה שקנה חכמה כלומר כל שחולקין לו כבוד בשביל חכמתו ולא משום עושרו: עליונים למטה. כלומר אותן שהן עליונים בעולם הזה בשביל עושרם ולא בגין חכמתם ושם בעולם הבא שרוין למטה: ותחתונים בעולם הזה שהם חכמים ומסכינין ובני מעשים טובים לא חשיבי הכא. לעולם הבא שרוין למעלה: ואגן מאי. כלומר איך תלמידי חכמים (האיך) חושבין אותם שם: כי היכי דחשבין הכא חשיבין התם והיינו נגד זקניו כבוד: ותלמודו בידו. בגירסא: ר' עקיבא ועשרה חבריו. פשיטא כלומר בלא זכותא דהריגה דהוו צדיקין גמורים: הרוגי לוד. שפעם אחת נמצאת בת מלך הרוגה ומושלכת ברחוב ולא נודע מי הרגה וחשדו לכל היהודים ורצה המלך לשלוח יד בכולן עד שבאו שנים ומסרו עצמן ואמרו שהן הרגוה והצילו את כולם על ידן: כאן בישראל. ודאי מעליותא היא דאעפ"כ לבו לשמים לשם מצוה אבל הרבה אומות אין עושין

תורה אור השלם

1 פזר נתן לאביונים צדקתו עמדת לעד קרנו תרום בכבוד:

תהלים קיב ט

2 הוא מרומים ישכן מצדות סלעים משגבו לחמו נתן מימיו נאמנים:

ישעיהו לג טז

3 וחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך יי צבאות בהר ציון ובירושלם ונגד זקניו כבוד:

ישעיהו כד כג

4 צדקה תרומם גוי וחסד לאמים חטאת:

משלי יד לד

5 ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ אשר הלכו אלהים לפדות לו לעם ולשום לו שם ולעשות לכם הגדולה ונוראות לארצך מפני עמך אשר פדית לך ממצרים גוים ואלהיו:

שמואל ב ז כג

6 די להון מהקרבין ניחוחין לאלה שמיא ומצלין לחיי מלכא ובנוהי:

עזרא ו י

7 לדן מלכא מלכי ישפר עלך וחטיך בצדקה פרק ועויתך במחן ענך הן תהוא ארכה לשלותך:

דניאל ד כד

8 זד יהיר ליץ שמו עושה בעברת זדון:

משלי כא כד

9 יום עברה היום ההוא יום צרה ומצוקה יום שאה ומשואה יום חשך ואפלה יום ענן וערפל:

צפניה א טו

10 ויבא ויעש יי כאשר דבר כי חטאתם ליי ולא שמעתם בקולו והיה לכם הדבר הזה:

ירמיהו מ ג

11 ביבש קצירה תשברנה נשים באות מאירות אותה כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עשהו ויצרו לא יחננו:

ישעיהו כז יא

הגהות הב"ח

(א) נמרא מ' הא דרב יוסף בריה דר' יהושע: (ב) שם מגן זו לצדקה: (ג) שם שדרתינהו קמיה דרבא: (ד) הוס' ד"ה ויבא ויעש וכי עשה צדקה סהיה נראה כמקנא להקב"ה:

רבינו גרשום (המשך)

אלא לצירוף עצמן ולא לשם שמים ומשום הכי דלא עבדיתו צדקה כו': ויבא ויעש וגו' כי האי גונא מחדרין אותן. ור' נחוניא דריש הכי צדקה תרומם ישראל וחסד דמשים צדקה וחסד לישראל. וכל מה שאמרו הרבה אומות עושין חטאת הוא להן מכלל דהא ריב"ז דדיש האי קרא כשם שחטאת קרבן חטאת מכפר על ישראל: לקמיה דר' אמי דהוי גבאי ליתנם לצדקה: איקפד על רבא

ו) ע"ז דף ח:, **ז)** [כ"ב ר"ח מאמא רבא], **ג)** פסחים נ. [ומס מאמא כי הא דיוסף בריה דר' יהושע בן לוי חלש ואיתנגיד כי הדר א"ל כי'], **ד)** [מ"ק כח. כתובות עז:], **ה)** מ"ק דהא איכא מעשים טובים בלאו ה"נ אלא כו', **ו)** מ"ק לפי שאין עושין כו' וכן בכולן], **ז)** פסחים מ. ר"ה ל., **ח)** [לקמן עח: ע"ז ח:] ע"ז יח, **ט)** בע"י: והוא אינו, **י)** בס"מ: על המגר, **כ)** ל"ל עוריינים,

דלא סיימוה קמיה. דר' אמי דלעניי עובדי כוכבים חלקן רבא והבן דאמרן לעיל (דף מ.) דסדרה נמי איפרא הורמיז למלוה רבה משום שלום מלכות נמי קבלינהו ולא אפשר ליה לחלקן לעניי עובדי כוכבים דאסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של עובד כוכבים [חולין לד.] אבל במעות המתחלקות לעניים אין גניבת דעת דאינהו נמי ידעי שישראל רגילים לפרנס עניי עובדי כוכבים כדאמרי' במס' גיטין (דף סא.) מפרנסין עניי עובדי כוכבים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום: **אמר אמרם כו'.** מתורתך למדנו לפיכך נברא אדם יחידי לומר לך כל המקיים נפש אחת [מישראל] כאילו קיים עולם מלא [סנהדרין לז.] וכתיב (בראשית ד) קול דמי אחיך דמו ודם זרעיותיו אף כשאתה מקייס דמי אחיך עמך מעלה עליך חייו וחיי זרעיותיו שמדה טובה מרובה ממדת פורענות: **מונבז המלך.** בנה של הילני המלכה מזרע החשמונאים: **כשאמת מארץ תצמח.** אף משמים נשקף הצדק לנגלה גמול: **נשקף.** מביט כמו נשקפה ותייבב (שופטים ה). כלומר זכות הצדקה מביט ומסתכל למטה: **מכון כסאך.** גניזתן תחת מכון הכסא: (**כמקום**) [**דכר**] **שעושה פירות.** והקרן קייס לעוה"ב והפירות אוכל בחייו שנאמר כי פרי מעלליהם יאכלו: **אוצרות נפשות.** שנאמר ולוקח נפשות חכם בהא קרא: **מתני' טרקלין ומורן.** מיני פלטין: **בית השלחן.** מתוך שיש לו מעיין ובידו להשקותו תדיר אם אין בו ט' קבין זורעין בו שאר זרעים לפיכך אפילו בפחות מכאן יש בו דין חלוקה: **אפילו בפחות מכאן יחלוקו.** משום דבעי למיתני ובכתבי הקדש אע"פ שאינם רוצים לא יחלוקו תני ריש (א): **לחבי הקדש.** כ"ד ספרים והיו רגילים לכותבן בגליון כס"ת שלנו לפיכך נגאי הדבר לחתכן: **גמ' חוץ מגל פחחים.** חלר של שניהם שני בתים פתוחין לתוכה ולפני הפתח ארבע אמות לוכן הבית הן לפרק משאו מעל חמורו וחוץ מאותן ד' אמות צריך שיהא ארבע אמות לשאר תשמישין: **חלר מחחלקת לפחחי'.** היתה לו חלר וכה שני בתים ואחד מהן פתוחין לו שני פתחים לחלר ולבית השני אין פתוח לחלר אלא פתח אחד ומולק נכסיו על פיו ונותן האחד לראובן בנו והשני לשמעון ואחר לא חילק אם כאו לחלוק את החלר זה שיש לו שני פתחים נוטל חלק שני חלקים בחלר ואחיו נוטל חלק אחד: **נותן לכל פתח ד' אמות.** (ב) בראובן החלר להלן מן הפתח כנגד הראובן כפי רוחב הפתח: **נוטל שמונה אמות.** דהיינו כנגד רוחב הפתח וארבע אמות בראובן החלר להלן מן הפתח: **האי פירא דסופלי.** מי שיש לו תפירה בחלר שנותנין בה גרעיני תמרים למאכל בהמה יש לו ארבע אמות בחלר לכל סביבותיה: **דלא מייחד ליה פיחחא.** שלא היה לו פתח אלא תפירה אלא דרך פתח ביתו שהוא יולא ונכנס בו היה לו דרך לצאת לחלר וילך אחר התפירה שלפני סוף ביתו ומשתמש: אבל

ולא את השדה עד שיהיה בה ט' קבין וכו'. אף על גב דבכל דהו מקרי שדה כדאמרינן בפרק האומר בקידושין (דף סא.) אין לי (ג) אלא בית כור זרע אומר שעוריס מנין לרבות סאה ואלו סאה תרקב ואלו תרקב מ"ל שדה מ"מ אינו משוב לערוה לחרוש ולזרוע בפחות מט' קבין והא דאמר בסוף כתובות (דף קיב.) אמר ההוא מינא לר' חנינא יאות משבחיתו (ד) בארעייכו בית סאה הויא לי אבא ממנה משא [ממנה חמר] ממנה עיבור ממנה קטנית כו' אתם היה במקום שמתברך ביותר: הכא

דלא סיימוה קמיה תניא אמרו עליו על בנימין הצדיק שהיה ממונה על קופה של צדקה פעם אחת באתה אשה לפניו בשני בצורת אמרה לו רבי פרנסני אמר לה העבודה שאין בקופה של צדקה כלום אמרה לו רבי אם אין אתה מפרנסני הרי אשה ושבעה בניה מתים עמד ופרנסה משלו לימים חלה ונטה למות אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע אתה אמרת [א]כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא ובנימין הצדיק שהחיה אשה ושבעה בניה ימות בשנים מועטות הללו מיד קרעו לו גזר דינו תנא הוסיפו לו עשרים ושתים שנה על שנותיו ת"ר [ב]מעשה במונבז המלך שבזבז אוצרותיו ואוצרות אבותיו בשני בצורת וחברו עליו אחיו ובית אביו ואמרו לו אבותיך גנזו והוסיפו על של אבותם ואתה מבזבזם אמר להם אבותי גנזו למטה ואני גנזתי למעלה שנאמר [1]אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף אבותי גנזו במקום שהיד שולטת בו ואני גנזתי במקום שאין היד שולטת בו שנאמר [2]צדק ומשפט מכון כסאך אבותי גנזו דבר שאין עושה פירות ואני גנזתי דבר שעושה פירות שנאמר [3]אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו אבותי גנזו [אוצרות] ממון ואני גנזתי אוצרות נפשות שנאמר [4]פרי צדיק עץ חיים ולוקח נפשות חכם אבותי גנזו לאחרים ואני גנזתי לעצמי שנאמר [5]ולך תהיה צדקה אבותי גנזו לעולם הזה ואני גנזתי לעולם הבא שנאמר [6]והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך: ואם קנה בה בית דירה הרי הוא כאנשי העיר: מתניתין דלא כרשב"ג דתניא רבן שמעון ב"ג אומר אם קנה בה קרקע כל שהוא הרי הוא כאנשי העיר והא תניא רבן שמעון בן גמליאל אומר אם קנה שם קרקע הראויה לבית דירה הרי הוא כאנשי העיר תרי תנאי ואליבא דרבן שמעון בן גמליאל: **מתני'** [ג]ב[1]אין חולקין את החצר עד שיהא ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה [2]ולא את השדה עד שיהא בה [3]תשעה קבין לזה ותשעה קבין לזה ר' יהודה אומר עד שיהא בה תשעת חציי קבין לזה ותשעת חציי קבין לזה [4]ולא את הגינה עד שיהא בה חצי קב לזה וחצי קב לזה ר' עקיבא אומר בית רובע [5]ולא את הטרקלין ולא את המורן ולא את השובך ולא את הטלית ולא את המרחץ ולא את בית הבד ולא את בית השלחן עד שיהא בהן כדי לזה וכדי לזה [6]זה הכלל כל שיחלק ושמו עליו חולקין ואם לאו אין חולקין [7]אימתי בזמן שאין שניהם רוצים [8]אבל בזמן ששניהם רוצים אפי' פחות מכאן יחלוקו [9]וכתבי הקדש אע"פ ששניהם רוצים לא יחלוקו: **גמ'** א"ר אסי א"ר יוחנן [10]ארבע אמות שאמרו חוץ משל פתחים תניא נמי הכי אין חולקים את החצר עד שיהא בה שמונה אמות לזה ושמונה אמות לזה והא אנן תנן ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה אלא ש"מ כדרבי אסי שמע מינה ואיכא דרמי להו מירמא תנן אין חולקין את החצר עד שיהא בה ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה והתניא שמונה אמות לזה ושמונה אמות לזה א"ר אסי אמר ר' יוחנן ארבע אמות שאמרו חוץ משל פתחים [11]אמר רב הונא חצר מתחלקת לפי פתחיה ורב חסדא אמר [12]נותנין ארבע אמות לכל פתח ופתח והשאר חולקין בשוה תניא כוותיה דרב חסדא [13]פתחים שבחצר יש להן ארבע אמות היה לזה פתח אחד ולזה שני פתחים זה שיש לו פתח אחד נוטל ארבע אמות וזה שיש לו שני פתחים נוטל שמונה אמות והשאר חולקין בשוה היה לזה פתח רחב שמונה אמות נוטל שמונה אמות כנגד הפתח וארבע אמות בחצר ארבע אמות בחצר מאי עבידתייהו אמר אביי [14]הכי קאמר נוטל שמונה אמות באורך החצר וארבע אמות ברוחב החצר אמר אמימר [15]האי פירא דסופלי יש לו ארבע אמות לכל רוח ורוח [16]ולא אמרן אלא דלא מייחד ליה פתחא אבל

מסורת הש"ס

א) [סנהדרין לז.], ב) [תוס' פאה פ"ד ד], ג) [לעיל ב:] סוכה נ:, ד) [לקמן קג: כתובות נא.], ה) [לעיל נ.], ו) [לקמן יג: לעיל נ.], ז) [סוכה נ:].

תורה אור השלם

1 אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף:
תהלים פה יב
2 צדק ומשפט מכון כסאך חסד ואמת יקדמו פניך:
תהלים פט טו
3 אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו:
ישעיהו ג י
4 פרי צדיק עץ חיים ולקח נפשות חכם:
משלי יא ל
5 השב תשיב לו את העבוט כבא השמש ושכב בשלמתו וברכך ולך תהיה צדקה לפני יי אלהיך:
דברים כד יג
6 אז יבקע כשחר אורך וארכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך כבוד יי יאספך:
ישעיהו נח ח

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לאמ' וכו' אמי רשא יחלוקו הס"ד:
(ב) ד"ה נותן לכל פתח ד' אמות לחלן מן הפתח כנגדו והרוחב כפי רוחב הפתח כל"ל ותיבת ברוחב התלר נמחק ואח"כ מ"ה הכי קאמר ונטל ח' אמות באורך החצר דהיינו וכו' מן הפתח כנגדו הס"ד:
(ג) תוס' ד"ה ולא וכו' אין לי אלא זרע חומר שעוריס בחמשים מנין לרבות לתך פאה מתקב כל"ל ותיבת בית כור ותיבת ואלו סאה נמחק:
(ד) בא"ד מסבמיתו לארעייכו:

מוסף רש"י

אין חולקין את החצר. אין האחד כופה את חבירו לחלוק (לעיל כ.). חצר מתחלקת לפי פתחיה. אלר שהיו בתים פתוחין לה וחלקוה שני אחין ביניהם, זה נטל ג' בתים קטנים וזה נטל כנגדן בית גדול, אם באו לחלק אורלא של אלר, זה שנטל ג' בתים הקטנים, נוטל ג' חלקים כמנין ג' פתחים וזה נוטל רביע. לפי שהאלר עשוי ליולאה וביאה, שדרך האלר נכנסין ויולאין מן הבתים לרה"ר ומכניסין משאותיהן ופורקין לפני פתחיהם לפיכך אלר מתחלקת לפי הפתחים (סוכה ג. וכעי"ז שבת קמו הובא לקמן יב.). ורב חסדא אמר. אין צריך ליתן לכל פתח אלא ד' אמות כנגדן מן הפתח והלאה וזכנן ברוחב הפתח ואפילו הוא רחב ר' אמות נוטל ד' אמות בתחן וכנגד כל רחבו לפרק משאו (שם).

עין משפט נר מצוה

צד א מיי' פ"ח מהל' רוצח ושמירת נפש הלכה יח:
צה ב ג ד מיי' פ"ח מהל' שכנים הל' ד ופ"ב הלכה ח ממג עשין פב טוש"ע מ"מ מי' קעא סעיף ג:
צו ה מיי' שם פ"ח הל' ה סמג שם:
צז ו מיי' שם הל' ד סמג שם טוש"ע שם סעיף ג:
צח ז ח מיי' שם פ"ב הלכה ט סמג שם טוש"ע מ"מ מי' קנג סעיף ח:
צט ט מיי' שם הל' ח וסמג שם טוש"ע מ"מ מי' קעא סעיף ג:
ק י כ ל מיי' שם וסמג שם טוש"ע מ"מ מי' קעב סעיף ח:
קא מ נ מיי' שם הל' נ טוש"ע שם ס"ג:

רבינו גרשום

לא סיימוה קמיה דחילקו לעניי עובדי כוכבים דאין להם זכות בכך: מונבז ממלכי חשמונים היה: במקום שאין עושין פירות. שהממון המונח בארצ אינו מייחר כלים: אם קנה בה קרקע הראוי לבית דירה אע"פ שלא עשה בה דירה: **פיס:** אדבע אמות לזה וד' אמות לזה שאמרו בחצר חרץ משל פתחים דלכל פתח יש לו בחצר ד' אמות לפרק משאו. ועכשיו אם יהיה חצר ט"ז אמה דמטי לפתחים ח' ולחלוק ח' (חלקים) והיינו ח' אמות לכל אחד עם הפתח שלו: אמר רב הונא חצר מתחלקת לפי פתחיה. שאם הניח להם אביהן לזה בית אחד של ב' פתחים ולזה בית אחד של פתח אחד ולפני בתים הללו היתה חצר מתחלקת אותה חצר לפי פתחיה וזה שיש לו ב' פתחים נוטל ב' ידות מן החצר וזה שאין לו אלא פתח אחד נוטל שליש דלפי שיש חזקה לזה טפי: ורב חסדא אמר ד' אמות לכל פתח ופתח. ולא כל שתי ידות החצר דאי מייתר מד' לכל פתח חולקין בשוה: נוטל ח' אמות באורך החצר כנגד ח' אמות של רוחב הפתח וד' אמות ברוחב החצר כנגד הפתח. כלומר דלא שקיל אלא (על) ח' ברוחב ד': פירא דסופלי אם הניעם חצר אחרת גדולה ובתוך אותה חצר היתה פירא דסופלי חפירה שמשימין גרעיני תמרים לצורך מאכל בהמה והגיע ליורש אחד אותה פירא דסופלי. יש לו ד' אמות בחצר וזה הואיל דעדיין לא נעשה פתח ודרך לאותה חפירה אמרינן דיש לו ד' אמות לכל רוח ליכנס באויה רוח שירצה ולהשתמש ד' אמות לכל רוח: אלא שלא ייחד אביהן פתח. לאותה חפירא דסופלי: אבל וכו'. **ל"א** אם יש לאחד מן השותפים פירות דסופלי חרץ שמשימין בו תבן ומספוא לשוורים בהאי חצר נוטל ד' אמות לכל רוח של חרץ זו כלומר כשיעור תשמיש ועבודת טלטול החרץ לבד החלוקה שחולקין בשווה דיש לו ליטול לפי חזקה דאית ליה בתוך החצר. למורי הרב: אכסדרה גג מקורה הקבוע

על ד' קונדסין ופתוחה מכל צדדיה ואינה עשויה אלא לצל